

Plan for folkehelse

Bjerkreim kommune

2020-2024

«Selvstendig, sunn og trygg»

BJERKREIM
K O M M U N E

– rom for mer

Innhold

Innledning	3
1.0 Levekår og levevaner	4
1.1 Status og utfordringer	4
1.2 Tiltak i planperioden	8
2.0 Oppvekst/oppvekstforhold og kultur	9
2.1 Status og utfordringer	9
2.2 Tiltak i planperioden	11
3.0 Ytre miljøfaktorer	12
3.1 Status og utfordringer	12
3.2 Tiltak i planperioden	15
4.0 Særlige satsningsområder 2018-2022	15
4.1 Tverrfaglig prosjekt knyttet til barn, unge og psykisk helse	15
4.2 Bruk av frivillige	20
4.3 Videreutvikle kulturparken	22
5.0 Modell for oversikt over folkehelsen i Bjerkreim kommune	22
6.0 Partnerskap for folkehelse	24

Innledning

Folkehelse kan forklares som samfunnets innsats for å påvirke faktorer som fremmer befolkningens helse og trivsel og forebygger psykisk og somatisk sykdom. Folkehelsearbeidet har også et mål om en jevnere fordeling av goder i samfunnet.

Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven), pålegger kommunene å ha et bevisst, systematisk og langsiktig fokus på folkehelsearbeidet. Som en del av dette arbeidet må kommunene utarbeide en oversikt over innbyggernes helsetilstand og mulige påvirkningsfaktorer. Denne oversikten skal inneholde opplysninger fra statlige helsemyndigheter, fylkeskommunen og egne lokale data.

Hver enkelt innbygger har i stor grad ansvar for å ivareta egen helse. Økt bevissthet i forhold til egen livsstil på områder som kosthold, fysisk aktivitet, trivsel og opplevelse av mening er temaer som bør løftes fram i folkehelsearbeidet. I dag utgjør livsstilsykdommer den største trusselen mot folkehelsen i Norge. Dette er bekymringsfullt.

Folkehelseplanen har flere formål. Den skal vise et oversiktsbilde over folkehelsen i kommunen og skal i tillegg synliggjøre kursen for den videre folkehelsesatsningen. Planen peker på utfordringer, men viser også tiltak for å redusere/hindre en negativ utvikling. Avslutningsvis presenteres særlige satsningsområder for planperioden.

Det overordnede målet for folkehelsearbeidet er at Bjerkreim kommune skal være en god kommune å bo i, - for alle. Kommunens vedtatte visjon; selvstendig, sunn og trygg, danner grunnlaget for alle tiltak som iverksettes.

1.0 Levekår og levevaner

1.1 Status og utfordringer

Befolkning

Befolkningsvekst forteller i seg selv ikke så mye om folkehelsen i en kommune, men kan være en indikasjon. Dersom stadig flere yngre flytter, vil andelen eldre øke. Dette vil i seg selv kunne svekke helsetilstanden i en kommune da en eldre befolkning oftest vil ha flere helseutfordringer enn en yngre befolkning.

I følge tall fra folkehelseinstituttet er antall barn i alderen 0-17 år i Bjerkreim høyere enn i landet forøvrig. Den relativt unge befolkningen i Rogaland (og Bjerkreim), gjør at en er i en særstilling i forhold til den mye omtalte «eldrebølgen». For Bjerkreim kommune betyr dette at mulige negative virkninger i form av økning i tjenestebehov vil komme litt senere i mange andre kommuner.

Et viktig moment i denne sammenheng er fokus på forebygging. Kommunen må arbeide systematisk for å forbedre helsen slik at flest mulig, både unge og eldre opplever å ha god helse og aktive liv. Gjennom effektive tiltak vil en kunne få en friskere befolkning og dermed utsette behovet for helsetjenester.

I Bjerkreim kommune ser SSB (Statistisk sentralbyrå) sin befolkningsframskriving slik ut:

Forventet utvikling

Befolkning i 2030¹
3 075 innbyggere [per 2030]

Befolkning i 2040¹
3 325 innbyggere [per 2040]

Aleneboende er en mer sårbar gruppe enn dem som har en partner. Dette gjelder både i forhold til økonomi, men også i forhold til helse- og sosialmessige forhold. Tall fra SSB viser at aleneboende som gruppe har en høyere uføregrad enn dem som ikke bor alene.

LEVEKÅR - oversikt

Forebyggende helsearbeid

Fødselstall: 30 (2018) ,
42(2017)(lokal tall)

Henvisninger BUP:

Fysisk aktivitet barn/unge

Overvekt/fedme 17 år
(28/23) % (FH)

Fornøyde med helsen,
ungd.(74/71) (FH)

Helse og sykdommer

Psykiske symptomer og
lidelser (138/159 per.
1000) (FH)

Vurdering av muskel-
skjelettplager (398/319
per.1000) (FH)

Psykiske lidelser (138/159
per.1000) (FH)

Legedekning (SSB)

Bruk av legevaktt (SSB)

Antibiotika bruk (288/340
per. 1000) (FH)

Barn som lever under vanskelige forhold

Antall barn med tiltak
(SSB/Komm.monitor)

Akutt plasseringer
(SSB/Kom.monitor)

Brudd på tidsfrister (SSB)

Arbeid og sosiale forhold

Antall arbeidsledige (SSB)

Antall personer med sosial-
stønad 43 SSB/lokal tall)

Antall uføre (SSB/lokale
tall)

Sosiale ulikheter
(SSB/lokale tall)

Andel skilte og separerte
(16-66år), (7,4/10,7%)

Registrerte arbeidsledige
(0,8/1,5%)

Andel enslige innbyggere
over 80 år (55,2/62,0%)

I forhold til befolkningen ellers i landet, er andelen som bor alene lavere i Bjerkreim lav, og lavere enn gjennomsnittet. I Bjerkreim er det også færre enslige innbyggere over 80 år enn ellers i landet.

Bolig

En trygg og stabil bosituasjon vil ha positiv virkning på trivsel og livskvalitet. Både den fysiske og den mentale helsen kan påvirkes av kvaliteten på boliger og bo-områder.

I kommunens boligplanlegging må folkehelseperspektivet være sentralt. En må ta høyde for demografiske utfordringer og legge til rette for at innbyggere i kommunen skal ha et godt sted å bo. Kommunen må en ha et særlig fokus mot barnefamilier, unge og personer som mottar kommunale tjenester, da dette er særlig sårbare grupper. Det er et nasjonalt mål at boliger for vanskeligstilte integreres i ordinære boligområder.

I Bjerkreim er tilgangen til boliger stort sett god. Kommunen har per i dag ledige kommunale boliger og ledige omsorgsboliger. Det er heller ikke venteliste på institusjonsplasser per i dag (tall fra jan. 2020). I det boligsosiale arbeidet vil kommunen videreføre strategien med å «eie framfor å leie», i tråd med St. Meld 17; «Byggje-bu-leve».

Arbeid

Å være i arbeid har betydning for helsen. Deltagelse i arbeid genererer ressurser og kvaliteter som er med på å fremme trivsel og helse. Motsatt kan tap av arbeid gi en forverret helsetilstand, blant annet i form av depressive plager. Undersøkelser viser at en stadig økende andel av dem som faller ut av arbeidslivet har psykiske plager (Rapport IS-1774). En aktiv og bevisst holdning til å få personer tilbake i arbeid er derfor viktig og nødvendig både av helsemessige og økonomiske grunner. Et tett samarbeid med NAV-kontoret og en samtidig positiv innstilling til arbeidstrening innad i kommunen er viktige forutsetninger for å lykkes i dette arbeidet.

Kommunen har virkemidler for å fremme tilknytning til arbeidslivet og har dermed en viktig rolle i forhold til å stimulere og legge til rette for lokalt utviklingsarbeid og næringsutvikling. Kommunen må derfor ha et bevisst fokus på hvordan bedriftene i kommunen påvirker samfunnsutviklingen og hvordan virksomhetene påvirker folkehelsen.

Etter år med økt arbeidsledighet i Rogaland viser tall fra NAV at arbeidsledigheten i fylket har gått ned de siste årene. Totalt ligger fylket på en ledighet på 2.4%,- mens landsgjennomsnittet ligger på 2.3% (tall fra 2019). Sammenlignet med landet og regionen, er arbeidsledigheten i vår kommune lav. Per i dag er det 17 arbeidsledige i Bjerkreim (tall fra ja. 2020).

Kommuner	Ant. personer registrert helt arbeidsledige
1101 Eigersund	163
1111 Sokndal	26
1112 Lund	22
1114 Bjerkreim	17
1122 Gjesdal	159

Barnevern

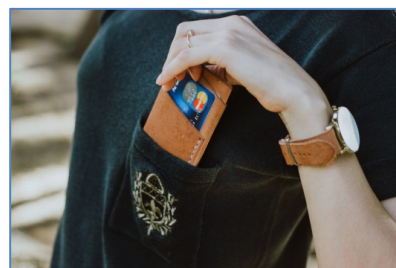
Omsorg for- og oppdragelse av barn er i Norge foreldrenes rett og plikt. Noen ganger, og av ulike grunner, er det tilfeller hvor foreldrene ikke mestrer denne oppgaven til beste for barnet.

Barnevernets arbeid er en blanding av støtte og kontroll. Ansatte i barnevernstjenesten skal først og fremst gi hjelp og støtte i form av ulike hjelpetiltak i hjemmet (som råd/veiledning, avlastningstiltak, barnehageplass mm.). Dersom det ikke er tilstrekkelig med hjelpetiltak har barnevernstjenesten et pålagt ansvar for å gripe inn. Dette kan være når det forekommer alvorlige mangler ved den omsorgen barnet får, når et barn har en særlig krevende adferd, eller når barnet står i fare for å bli alvorlig skadet fordi foreldrene er ute av stand til å ta ansvar for barnet.

I barnevernstjenesten i Bjerkreim har det ikke vært plasseringer de siste årene. Barnevernstjenesten mottok i 2018 noe flere meldinger enn gjennomsnittet i fylket (4,7%/4,4%), men samtidig er det prosentvis flere barn i Bjerkreim i alderen 0-17 år enn i fylket (27%/23,85%). Omtrent alle barn som mottar hjelp fra barnevernstjenesten har en tiltaksplan og medvirker i utformingen av planen. Andelen av kommunens totale utgifter som brukes til barnevern er 2,2% mot 3,7% i fylket.

Økonomi / sosialhjelp

Familieøkonomien har mye å si for barnas oppvekst. Økonomiske utfordringer fører ofte til både praktiske og psykologiske utfordringer. Sammenlignet med andre barn har barn i familier med lav inntekt oftere fysiske og psykiske helseplager (Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2018, SSB).

Sosialhjelp er et viktig bidrag til dem som av ulike årsaker har havnet i en økonomisk vanskelig situasjon. Sosialhjelpsutgiftene har økt i hele landet de senere årene. Undersøkelser viser at økt innvandring er en viktig årsak til veksten i antall mottakere.

I Bjerkreim kommune har også utgiftene økt. Stønad til livsopphold hos unge mellom 20-29 år ligger nå over landsgjennomsnittet, selv om de samlede utgiftene til sosialhjelp ligger under landsgjennomsnittet. Bjerkreim kommune har nå vedtak på å ikke regne barnetrygd som inntekt ved beregning av sosialhjelp. Dette vil øke det økonomiske handlingsrommet for flere sosialhjelpsmottakere.

Sosialhjelp skal imidlertid være en kortvarig løsning. Det må derfor arbeides aktivt med å hjelpe sosialhjelpsmottakere tilbake i inntektsbringende arbeid eller meningsfulle aktiviteter. Dette er en lovpålagt oppgave for kommunene.

Bjerkreim kommune er nå i et vertskommunesamarbeid med NAV- Eigersund. For å holde oversikt, tenke helhetlig og samkjøre tjenestene har en regelmessige møter med NAV Eigersund- Bjerkreim.

Levevaner

Folkehelseinstituttet råder barn og unge til å være moderat til hardt fysisk aktive i minst 60 minutter om dagen. En ny landsomfattende undersøkelse hvor en testet 3594 gutter og jenter, viste at aktivitetsnivået i 2019 var det samme som i 2005 og i 2011. Oppsummert sitter for mange barn og unge for mye stille store deler av dagen, og mest i helgene. En 6-åring sitter ca. 6,5 timer per dag, en 15 åring, ca. 9 timer (UngKan3, 2019).

Tall som omfatter Bjerkreim kommune viser at 7,6% av ungdommene som besvarte Ung Data-undersøkelsen er lite fysisk aktive (mot 14,1% på landsbasis), altså en betydelig lavere andel enn resten av landet.

I forhold til overvekt hos voksne, målt ved 1. konsultasjon ved svangerskapskontroll, er 47% av kvinnene overvektige (34% resten av landet). Antall nyfødte med høy fødselsvekt er imidlertid lavere enn ellers i landet (Bjerkreim 2,6% mot landet 3.1%) Menn med fedme (målt ved sesjon), ligger også høyere enn landet ellers; 29,9% i Bjerkreim og 28,9% i hele landet (Statistikkbanken, juni 2019).

Alkohol og narkotikabruk er blant de viktigste risikofaktorene for helsetap og tidlig død. Grupper med lavere utdanning og/eller dårlig økonomi rammes i større grad enn andre (Folkehelseinstituttet, 2018). Redusert forbruk av alkohol og andre rusmidler kan gi en betydelig folkehelsegevinst og bidra til å minske sosiale ulikheter i helse.

Tall fra Bjerkreim viser at alkoholforbruket er økende. Ungdom er særlig sårbare for skadevirkninger av alkohol. Til tross for at aldersgrensene er 18 og 20 år for å kjøpe øl/vin og brennevin, drikker likevel en del ungdommer under 18 år alkohol (tall fra UngData). Det er imidlertid viktig å påpeke at selv om alkoholkonsumet i Bjerkreim er økende, er det ikke signifikant forskjellig fra resten av landet. Dog er konsumet økende i hele landet, mens det i resten av de Europeiske land er synkende.

Antall personer som røyker er synkende i hele landet. Andelen kvinner som røyker i Bjerkreim er blant den laveste i landet.

Helse og livsstilsykdommer

Helsetilstanden i Norge vurderes som god, vurdert på bakgrunn av sammenlignbare data fra 35 europeiske OECD land. Norge har høyere forventet levealder, lavere sykkelighet og lavere dødelighet enn gjennomsnittet for EU-landene. Nordmenn har lavere forbruk av tobakk og spiser også mer fukt og grønt (OECD-rapporten, 2017).

Livsstilsykdommer er en samlebetegnelse på sykdommer eller lidelser som ofte oppstår som et resultat av ens egen livsstil. Livsstilsykdommer øker i forekomst i land der folk lever lenge. 65-70% av alle dødsfall i Norge skyldes hjerte/karsykdommer og kreft (NHI, 2019). Dette er sykdommer som ofte, men ikke alltid, har sammenheng med livsstil. Faktorer i kosten, livsstil, ytre miljø og måten vi lever på øker faren for livsstilssykdommer. Disponerende faktorer er overvekt, lite fysisk aktivitet, røyk, overdrevet alkoholinntak og stress av lengre varighet. Karakteristisk for livsstilsykdommer er at de utvikles langsomt, men når de er utviklet er de vanskelige å helbrede.

Sentrale forebyggende faktorer er åpenbare; sunnere mat, mer aktivitet, slutte å røyke og begrense alkoholbruk. Miljømessige tiltak, eksempelvis tiltak for å begrense forurensning, vil også ha betydning for personers helse.

Samlet sett vurderes helsen til innbyggerne i Bjerkreim som god. Forventet gjennomsnittlig levealder er 80,1 år for menn og 84 år for kvinner, tilsvarende resten av landet. Kommunen skårer bedre enn landsgjennomsnittet på forhold som omfatter fysisk aktivitet, røyking, ensomhet, og psykiske symptomer/lidelser og bruk av antibiotika. En skårer imidlertid dårligere enn landsgjennomsnittet på områder som overvekt og fedme hos ungdommer (17 år), og plager knyttet til skjelett og muskulatur hos voksne menn. Plager knyttet til skjelett og muskulatur er et område som over flere år har ligget høyt. En ønsker derfor å undersøke nærmere årsaksforholdene rundt dette.

1.2 Tiltak i planperioden

- Fokus på lavinntektsfamilier – praktiske, økonomiske støtteordninger for barn/unge
- «Eie framfor å leie» - på boligmarkedet
- Skreddersydd, tett og tverrfaglig oppfølging av sosialhjelpsmottakere
- Kartlegge årsaksfaktorer knyttet til muskel og skjelett lidelser
- Iverksette tiltak for å redusere ensomhetsproblematikk hos enslige og eldre
- Organisere frivillighetsarbeid på individnivå
- Gjennomføre – og implementere resultater fra fellesprosjektet «Barn, unge og psykisk helse»

2.0 Oppvekst/oppvekstforhold og kultur

2.1 Status og utfordringer

Tilbakemeldinger fra innbyggere, resultater fra ulike undersøkelser og statistikker indikerer at oppvekstforholdene i Bjerkreim er gode. Det vil alltid være rom for forbedringer på ulike områder, men utforingen med gode resultat er å avdekke hva som har ført til dette. Hva gjør vi rett? Hva bør vi gjøre mer av? Dette er like viktig som å lete etter årsaken til de mindre gode resultatene.

Barnehage

Bjerkreim kommune har tre barnehager. To kommunale (Røysekatten og Skjeraberget) og en privat (Storafjellet). Alle barnehagene ligger nært knyttet til natur og uteområder. Disse benyttes ukentlig og er en del av barnehagenes virksomhetsplaner. Barnehagene har også gode lekeareal innenfor eget område og har en intensjon om å utbedre disse i årene fremover. Barnehagene benytter svømmehallen ukentlig, og kommunen legger nå til rette for at idrettshallen også skal kunne tas i bruk. Barnehagene har en avtale om samarbeid med Dalane Friluftsråd.

Barnehagene jobber systematisk i forhold til barnas psykososiale miljø. Jf. kommunens manifest. Barnehagene har et tett samarbeid med skolene på flere områder, og treffes flere ganger i året i faste møtefora.

Skole og utdanning

Bjerkreim kommune har to skoler. Vikeså skole (1-10) og Bjerkreim skole (1-7). Beliggenheten til skolene gjør at det ligger til rette for å bruke nærområdene til friluftsliv og uteaktiviteter. Skolenes uteområdene, «skolegården», består av gode lekeareal med ulike apparater til bruk for fysisk aktivitet. Kommunen har egen svømmehall, som benyttes regelmessig av skolene og barnehagene. Kommunen legger spesielt vekt på tidlig innsats i svømmeopplæringen, noe som også avspeiles i det tilbudet kommunen gir til sine innbyggere på fritiden. Som en forsøksordning gis det i tillegg til skolens svømmeopplæring og kommunale svømmekurs, også et gratis tilbud for barneskoleelever, med instruktører til stede. Vikeså skole har også gangavstand til idrettshall, skiløype, kunstgressbane og friidrettsanlegg. Kommunen ønsker å legge bedre til rette for skyss, slik at også Bjerkreimselevene får

Oppvekst

Selvbilde	●
Skjermbruk	●
Frafall i Vgs.	●
Elevundersøkelsen	●
Manifest for positivt oppvekstmiljø	●
Ung Data	●
Grunnskolepoeng	●
Nasjonale prøver	●
Uteområde natur	●
Uteareal skole	●
Uteareal barnehage	●
Tilbud i kulturskolen	●
Brukere av bibliotek	●
Aktive i frivillige lag og foreninger	●
Bygg, Vikeså skole hovedbygg	●
Bygg, Vikeså skole nybygg	●
Bygg, Bjerkreim skole	●
Bygg, Skjeraberget barnehage	●
Bygg, Røysekatten barnehage	●
Bygg, Storafjellet barnehage	●
Høyeste fullførte utdanning	●

tilgang til alle anleggene. Det bør også nevnes at skolene har en avtale om samarbeid med Dalane Friluftsråd.

Trivselen blant elevene på skolen er god. Dette avspeiles over tid i resultatene fra elevundersøkelsen og fra Ung Data undersøkelsen. I tillegg har skolene årlige trivselsundersøkelser for alle elevene som viser seg å underbygge dette. Kommunen har også utarbeidet et eget «Manifest for et positivt oppvekstmiljø». Manifestet fornyes hvert fjerde år, og forpliktes av både skole, barnehage og kulturskole. Manifestet godkjennes av kommunestyret og underskrives av alle parter. Skolene jobber systematisk i forhold til god klasseledelse og for at elevene skal oppleve et godt psykososialt miljø.

Andre måleindikatorer som kommunen benytter i arbeidet med elevene er standpunktkarakterer (grunnskolepoeng) og nasjonale prøver. Videre er, og har kommunen vært delaktig i ulike prosjekt, bl.a. knyttet til elevenes læringsmiljø.

Statistikken viser at elevene fra Bjerkreim kommune har lav frafallsprosent i videregående skole. Kommunen har plassert seg blant kommunene i Rogaland med minst frafall over flere år.

Skolene innførte fra høsten 2019 matordning i SFO.

Kultur

Norske kommuner bruker i gjennomsnitt kr 2428,- pr innbygger i året på kultur (ca. 4% av budsjett, 2018). Bjerkreim kommune bruker kr 1348,- altså bare litt mer enn halvparten.

13,2% av barn i Norge har plass i kommunal kulturskole. I Bjerkreim har 34,2% fått plass, altså mer enn dobbelt så mange som det norske gjennomsnittet.

En gjennomsnittsnordmann lånte i 2018 ca. 2,5 bøker i året på biblioteket. En gjennomsnitts bjerkreimsbu lånte litt over 3.

Lokale tall:

Det er registrert ca. 50 ulike frivillige lag og foreninger i Bjerkreim, ca. halvparten velger hvert år å søke en eller annen form for kommunal støtte (kulturmidler, tiltaksstøtte, støtte til årlige arrangement).

Foreningene er svært forskjellige, både i alderssammensetning, organisering og innhold. Noen er for alle, noen retter seg spesielt mot barn, ungdom eller eldre, noen har en fast medlemsmasse og noen må mer betegnes som idealistiske, drevet av «ildsjeler» med møter åpne for alle. Eksempel på det siste kan være fritidsklubber for ungdom, eller internasjonal kvinnegruppe.

Av de foreningene i Bjerkreim som oppgir eksakte medlemstall, kan vi regne ut at ca. 1250 barn og unge under 18 år er registrert som medlem i minst en forening. Ca 1700 voksne er registrert. Dette viser at

mange deltar på mer enn en aktivitet, mens vi ikke vet hvor mange av kommunens innbyggere som eventuelt ikke deltar på noen form av organisert fritidsaktivitet. En fremtidig utfordring kan være å skaffe seg oversikt over disse «ikke – brukerne».

De lave kostnadene på kultur pr innbygger i Bjerkreim, kan forklares med en svært stor andel ubetalt, frivillig arbeid og dugnad i kommunen. Dette må vurderes som et stor styrke i et folkehelseperspektiv.

I noen sammenhenger kan det være hensiktsmessig å skille mellom den organiserte, frivillige aktiviteten som er registrert gjennom lag og foreninger, og begrepet «frivillighet» i betydning «frivillig arbeid for andre», gjerne på individnivå. Denne type aktivitet er vanskeligere å registrere, og en har dermed mindre oversikt over hva som pågår i Bjerkreim. Framtidig utfordring er å registrere bedre denne «frivilligheten», og eventuelt registrere personer som har overskudd og kan tenke seg å bidra mer på dette området.

2.2 Tiltak i planperioden

- Foreldreveiledning – også innenfor barnehage og skole
- Opprettholde gratistilbud i svømming for barneskoleelever
- Registrere «ikke – brukere» av kulturtilbud og avklare om de ønsker å delta i kulturtilbud i framtiden
- Registrere og utvide bruken av «frivillighet», særlig i forhold til brukere tilknyttet kommunale omsorgstjenester
- Gjennomføre – og implementere resultater fra fellesprosjektet «Barn, unge og psykisk helse»

3.0 Ytre miljøfaktorer

3.1 Status og utfordringer

Lokalmiljøet

Kommunens ulike møteplasser som fritidstilbud og kulturtilbud bidrar til å skape identitet, tilhørighet og styrking av sosiale relasjoner. I tillegg har tilgang til tur- og rekreasjonsområder mye av samme effekt.

I Bjerkreim er det et stort innslag av frivillige organisasjoner og et rikt kulturliv. For barn og unge vil deltagelse i organisasjoner, lag og foreninger kunne gi en viktig form som fysisk og sosial læring som vil være et viktig supplement til skolen.

Tilgang til friluftsområder og turterreng

Meld. St. 19 (2018 – 2019) «Folkehelsemeldinga», sier følgende om tilgang til friluftsområder og turterreng:

«Turar i skog og mark er den mest vanlege forma for fysisk aktivitet blant folk, og det er eit stort potensial for å bruke landbruksareal i slike lågterskeltilbod. Å gjere kulturlandskapet forma av jordbruket tilgjengeleg for opplevingar og fysisk aktivitet, er viktig, sidan ein stor del av dette landskapet i Noreg ligg nær byar og tettstader. Det finst eigne verkemiddel gjennom jordbruksavtalen som kan nyttast til å leggje tilhøva til rette slik at folk flest får høve til friluftsliv i tilknytning til jordbrukslandskapet».

I Bjerkreim har vi unike muligheter for et variert friluftsliv. I 2011 ble det gjort et stort tilretteleggingsarbeid for at kommunen gjennom avtaler med grunneiere kunne benytte deres jord til turformål. I sammenheng med dette ble det ryddet og merket til sammen 540 km med turstier og utarbeidet et eget turkart for Bjerkreim kommune; «Turstier gjennom natur – og kulturlandskapet». Det ble opparbeidet 67 parkeringsplasser, og satt opp informasjonstavler.

Alpinanlegget på Stavtjørn, med oppkjørte skiløyper i Stavtjørn - området, er en populær vinteraktivitet, mens Turistforeningshytta på Kvitlen, og topturene tilrettelagt av Dalane Friluftsråd er aktuelle og populære sommeraktiviteter.

Ytre miljøfaktorer

Lokalmiljøet - fysiske forhold	
Fornøyde med lokalmiljøet (70/70)	
Skjenkesteder	
skjenketidsslutt	
Drikkevann	
Drikkevannsforsyning	
Kvalitet - drikkevann	
Brann/ulykker	
Branner, bygninger (2018) 3 stk.	
Skader, samlet (15,1/13,7%)	
Oppdrag - Akutt teamet (71 oppdrag i 2018, 39 i 2017)	

Tilbudene nevnt ovenfor er kanskje av den litt krevende og utfordrende typen, og man må til dels disponere bil for å komme til de aktuelle områdene. Av lavterskel friluftstilbud i sentrumsområdene finnes kortere stier til for eksempel gapahuk bak Bjerkreimshallen (Vikeså sentrum), og turvei rundt Bersevatnet (Bjerkreim Sentrum). Det finnes også nærmiljøanlegg som ballbinger og opparbeidede badeplasser, i tillegg til de åpne idrettsarenaene og skolegårdene.

Store deler av befolkningen i Bjerkreim er fysisk aktive gjennom både medlemskap i Bjerkreim Idrettslag og andre idrettsforeninger, gjennom bruk av det privateide treningssenteret «Kraftverket», og som brukere av naturen i kommunen. Utfordring er å nå de ikke – aktive med tilrettelagte, målrettede tilbud. Det foreslås derfor å etablere et «Nærtur» - tilbud i sentrumsområdene. Dette kan gjøres etter modell av toppturene til Dalane Friluftsråd, med klippekort og premiering, men med betydelig mindre krevende turer. En del av turene bør også kunne gjennomføres med barnevogn eller rullestol.

Miljørettet helsevern

Miljørettet helsevern omfatter de faktorer i miljøet som til enhver tid direkte eller indirekte kan ha innvirkning på innbyggernes helse. Dette omfatter blant annet biologiske, kjemiske, fysiske og sosiale miljøfaktorer.

Kommunen har egne retningslinjer for håndtering av hendelser eller avvik som omfatter miljørettet helsevern. Det må være et kontinuerlig fokus på å forebygge, håndtere og begrense skader eller negative konsekvenser ved helseskadelige miljøfaktorer. Det overordnede ansvaret ligger hos kommuneoverlege, men alle ansatte har et ansvar for å forebygge, melde avvik og iverksette tiltak.

Områder som er omfattet av miljørettet helsevern er:

Område	Tema	Ansvar
LMT	Kommunale planprosesser	Arealplaner: LMT Sektorplaner: de respektive avdelinger
	Støy og akustikk	Utvendig: LMT/kom.lege Innvendig: Ansvarlig for bygg/Kommuneoverlege
	Luft, grunn og vannforurensning	LMT/kommuneoverlege
	Stråling og elektromagnetiske felt	Den enkelte leder har innvendig ansvar i eget bygg. Utvendig ansvar; LMT + Kommuneoverlege
	Sikkerhet og ulykkesforebygging (trafiksikkerhet)	LMT
	Inneklima – kommunale bygg	Utvendig ansvar; LMT + Kommuneoverlege Innvendig: Enhetsleder
	Fukt og muggsopp	Utvendig ansvar; LMT + Kommuneoverlege Innvendig: Enhetsleder og kommuneoverlege
	Nærmiljø – kommunale områder	LMT
	Håndtering av avfall	Dalane miljøverk/LMT

	Håndtering av skadedyr, kommunal eiendom	Utvendig: LMT Innvendig: Enhetsleder
Personal	Internkontroll / HMS	Rådmann/Personalavdeling Alle ledere med personalansvar Kommunalsjefer innenfor sine områder
	Vernerunde	Enhetsledere og verneombud
Levekår	Smittevern	Kommuneoverlege
	Folkehelsearbeid	Kommunalsjef levekår (+ arbeidsgruppe)
	Skjenkekontroll alkohol og tobakk	Rogaland Brann og redning
	Sosiale miljøfaktorer	Kommuneoverlege. Helseteam for barn og unge.
	Håndtering av smittefarlig avfall	Kommunalsjef levekår
Internkontroll	Skoler og barnehager	Kommuneoverlege
	Drikkevann	LMT
	Basseng – Vikeså skole	Rektor Vikeså skule
	Etablering av nye virksomheter	Kommuneoverlege
	Tilsyn ifht legionella	Kommuneoverlege

Drikkevann

Informasjon om drikkevann i sentrale dataregister finnes kun for den delen av befolkningen som er tilkoblet et rapporteringspliktig vannverk. Når en presenterer offentlige tall som omfatter drikkevannskvalitet må det derfor tas høyde for hvor mange som er, eller ikke er knyttet til offentlige vannverk.

Kvalitetsindikatorer i forhold til drikkevann, er at det skal være fritt for smittestoffer, ikke-planlagte brudd i vannforsyningen og leveringsstabilitet. Trygg vannforsyning er avhengig av sikker desinfeksjon og gode beredskapsrutiner for å sikre jevn vanntilførsel og god kvalitet til kommunens innbyggere.

Det er 644 abonnenter knyttet til kommunalt vannverk i Bjerkreim. Det antas at dette utgjør om lag 1.500 personer, dvs noe mer enn halvparten av kommunens befolkning. Den kommunale vannforsyningen har et felles ledningsnett med en kilde med tilhørende vannbehandling i hver ende. Dette betyr at dersom det skulle forekomme forurensing av en kilde så kan denne stenges og abonnentene forsynes fra den andre kilden.

Luft og støy

Kommunens innbyggere skal ha gode forhold knyttet til luft og støy. I Bjerkreim har særlig støyproblematikk knyttet til trafikk hatt fokus. I arealplanlegging skal det sikres uteområde som ikke overskrider anbefalte støyverdier.

Trafikk

Bjerkreim kommune har en trafikk sikkerhetsplan som identifiserer forhold hvor sikkerheten ønskes bedret. Det er et mål for folkehelse at alle skal ferdes trygt i trafikken. Dette innebærer at trygg adkomst til skole og fritidsaktiviteter skal ha fokus.

3.2 Tiltak i planperioden

- Revidere trafikk sikkerhetsplanen
- Delta aktivt i bygging av nytt omsorgssenter
- Etablere «nærturer», et lavterskeltilbud for fysisk aktivitet i nærmiljøet
- Videreutvikle kulturparken

4.0 Særlige satsningsområder 2018-2022

4.1 Tverrfaglig prosjekt knyttet til barn, unge og psykisk helse

De fleste barn og unge i Norge har det bra og trives. Samtidig øker antall barn og unge som får diagnostisert psykiske lidelser. Undersøkelser viser at antall ungdommer som rapporterer om psykiske plager i ungdomsårene, er høy og økende. Mest utbredt er typiske stresssymptomer. Andel ungdommer som rapporterer opplevelse av ensomhet, er den høyeste som noen gang er registrert på landsbasis (Ung data, 2019).

Forskning viser at mange psykiske symptomer og lidelser kan forebygges. Prosjekter som dette anses derfor som en viktig satsning, først og fremst for dem som rammes, men også i et samfunnsøkonomisk perspektiv.

I Bjerkreim kommune ønsker vi å arbeide aktivt for å øke kunnskapen hos barn, unge og voksne i forhold til psykisk helse. Ansatte i levekår og oppvekst har, i samarbeid med folkehelsegruppen, besluttet å etablere et tverrfaglig prosjekt hvor fokus er å jobbe ressursorientert for å fremme god psykisk helse hos barn og unge i Bjerkreim.

Ansatte i barnehage, barne- og ungdomsskole, på helsestasjonen og i skolehelsetjenesten vil være sentrale aktører i dette prosjektet. Prosjektet planlegges å gå over planperioden, fra 2018 til 2022.

Målet med prosjektet er at barn, unge og foreldre skal få økt kunnskap og gode verktøy for å utvikle robusthet og god psykisk helse. Dette gjøres gjennom å gi informasjon til foreldre, øke kunnskapen hos barn og unge, og øke kompetansen hos alle ansatte som arbeider med barn og unge.

Vi har valgt en struktur i prosjektet som omfatter tre nivåer, universell innsats, tidlig innsats og intensiv innsats.

Universell innstas

Universell innsats retter seg mot alle. Helsefremming på laveste nivå omfatter alle; barn, unge, foresatte og dem som arbeider med barn og unge. Helsefremmende arbeid må foregå på de arenaer hvor barn og unge befinner seg. Familien, naboer, nettverk, barnehage, skole og lag og organisasjoner er derfor helt sentrale i det helsefremmende arbeidet. Forståelsen av hvor viktige barne- og ungdomsårene er for utvikling av god helse understøttes av ny kunnskap.

Tidlig innsats – tidlig oppdagelse av risiko

Det er godt dokumentert at barn og unge som strever i oppveksten kan ha utfordringer med å mestre livet som voksen. Det er derfor viktig å identifisere risikopersoner så tidlig som mulig. For å lykkes med dette må de som omgås barna i det daglige ha kunnskaper om risiko- og beskyttelsesfaktorer som påvirker barn og unge i oppveksten. I tillegg må en ha kunnskaper om hvilke tiltak som har effekt. Videre må enheter som har en rolle rundt barna samstemme sin innsats til beste for barnet. Fagpersoner må ha et felles språk og en felles forståelse for hvordan en løser utfordringer, -og hvem som gjør hva. Felles mål må defineres, og verktøy som tas i bruk må bygge på barn og unges ressurser.

Intensiv innsats

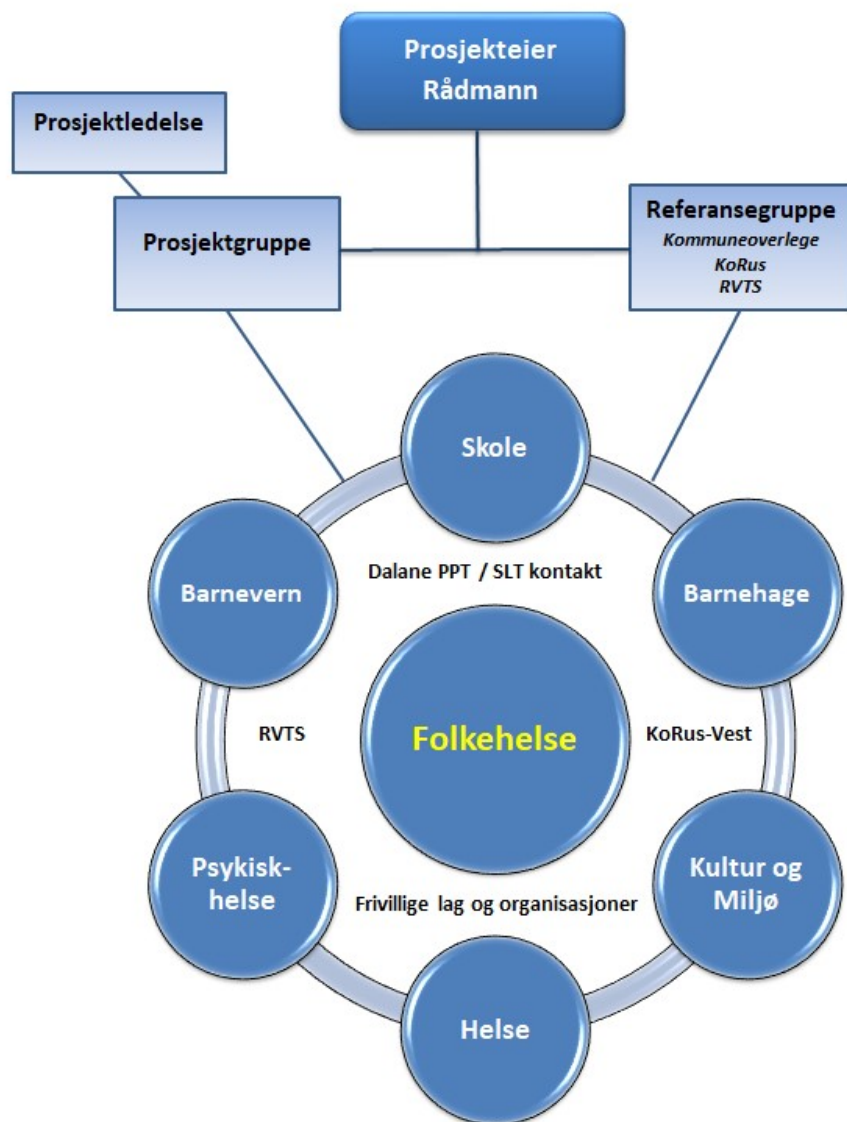
Det høyeste nivået omfatter barn og unge som har komplekse utfordringer som trenger intensiv og samtidig innsats, eller barn/unge som har vært utsatt for alvorlige hendelser. I Situasjoner som dette er det av stor betydning at innstasen rundt barnet koordineres og at barn og foreldre sitter i førersetet. Modellen under viser hvordan en ønsker å bruke oppdatert kunnskap og felles rutiner og retningslinjer i den daglige innsatsen:

Ledelsen i prosjektet er tredelt og består av kommunalsjef for oppvekstområdet, kommunalsjef for levekår og familieveileder. Deltagere i prosjektgruppen er enhetsledere og ansatte i skole, barnehage, helsestasjon, psykisk helse, og barnevern. Referansegruppen består av personer eller enheter som kan bidra inn i prosjektet ved behov.

KoRus Vest og RVTS er sentrale samarbeidspartnere i prosjektet. Deres bidrag vil være rådgivning og kompetanseheving både inn i prosjektgruppen og til ansatte.

Prosjektet organiseres etter følgende modell:

Framdriftsplan for prosjektet:

Handlingsplan	
Modul 1 2019-2020 Grunnleggende behov - Vold og traumer - Livsmestring - Oppstart BTI	
Oppstart av prosjektet	Aug. 2019
Kick-off for prosjektgruppen	
Kompetanseheving/kurs «Traumer og læring» RVTs konferansen, Bergen	Sept.2019
Samling for frivillige lag og organisasjoner	???
Workshop - Prosjektgruppen	Mars 2020
Storsamling – felles faglig oppdatering for ansatte i oppvekst/levekår	April 2020
Begynne arbeidet med å utarbeide felles rutiner og retningslinjer	Des. 2019
Cos Sertifisering – Nøkkelpersoner i helse/bhg	Høsten 2019
UngData – gjennomgang av resultater – Samling for politikere, ansatte og adm.	Febr. 2020
Modul 2 2020-2021 BTI - Rus / rusforebyggende arbeid	
Kurs BTI	Høsten 2020
Rus- rusforebyggende arbeid – Kurs Korus Vest	Våren 2020
Samarbeid med nærpolti - Ansatte + elever	Våren 2020
BTI – gruppesamlinger	Høsten 2020
Ansette Ruskonsulent	Våren 2020
Storsamling – KoRus	Høsten 2020
Modul 3 2021-2022 Konkretisering / Implementering	
BTI – Gjennomgang av verktøy, status og veien videre	Våren 2021
Gjennomgang av møtefora – planlegging av veien videre	Våren 2021
Gjennomgang og ferdigstille felles rutiner og retningslinjer	Våren 2021

4.2 Bruk av frivillige

Frivillige lag og organisasjoner nasjonalt

Det finnes mange eksempler på aktiviteter, tradisjoner og bygningsmasser som har blitt til gjennom frivillig arbeid. På dette området er Norge et foregangsland. Statistisk sett er halvparten av befolkningen i Norge engasjert i frivillig arbeid. Betydningen av dette arbeidet har verdi både for seg selv, andre enkeltmennesker og samfunnet generelt.

Frivillige lag og organisasjonsarbeid i Bjerkreim kommune

I Bjerkreim kommune har vi i dag ca. 50 registrerte lag og foreninger. Disse driver et bredt spekter av innsats innenfor frivillig arbeid for kommunen sine innbyggere. De frivillige lag og foreninger i Bjerkreim finnes innenfor en rekke aktiviteter og målgrupper. For eksempel:

- Aktiviteter knyttet til kirke og menighet (Søndagsskoler, barnekor, ungdomskor, aktivitetsgrupper for barn, fritidstilbud for ungdom, KRIK)
- Idrett. Den største aktøren er Bjerkreim Idrettslag, der ca. 1/3 av kommunen sine innbyggere er medlem. I tillegg finnes klubber særlig for voksne, som sykkelklubb, padleklubb, skytterlag, 3G turgruppe for pensjonister, Jeger - og fiskerforbund.
- Tradisjonsbæring: Ættesogelag, hagelag, brukskunstforening og bygdekvinnelag. 4H.
- Musikk: Bjerkreim Brassband, Tirla Blandakor, Bjerkreimringen, Seniordans.
- Idealistiske organisasjoner: Lions med undergrupper for MC . Internasjonal Kvinnegruppe. Foreldredrevet ungdomsklubb for 7. – 10. trinn fredager på Vikeså Skole
- I tillegg finnes «ikke – registrerte» grupper åpne for alle, som for eksempel strikkeklubber, quiz – kvelder mm. Disse vil vi se vekk fra i denne sammenhengen, selv om de helt klart har en trivselsfunksjon i lokalmiljøet, og terskelen for å delta er lav.

Frivillige lag og foreninger fyller mange viktige funksjoner i et lite lokalsamfunn. I tillegg til dugnadsinnsatsen har frivilliges arbeidskraft stor betydning for innbyggernes trivsel i hverdagen. Frivillighetsarbeid viser seg å ha betydning for både fysisk og psykisk helse.

Opplevelse av tilhørighet og en meningsfylt hverdag kan være særlig viktig for dem som ikke har et stort nettverk av venner og familie.

En viktig del av folkehelsearbeidet fremover blir å ta vare på denne frivilligheten, så ikke noen få ildsjeler «brenner seg ut». Dette kan kan gjøres både gjennom økonomiske støtteordninger, men også med faglig oppfølging, tilbud om kursvirksomhet og inspirasjonskvelder osv.

I Bjerkreim kommune er det også ønskelig å stimulere og tilrettelegge for en større grad av frivillighet innenfor sosialt arbeid, særlig knyttet til brukere av kommunale tjenester. Her er der trolig et ubrukt potensiale av for eksempel spreke pensjonister som kan tenke seg å gjøre en innsats, men som trenger hjelp til å koordinere arbeidet. Noen må ha et helhetlig overblikk på tilgjengelige ressurser og hvordan disse kan utnyttes på best mulig måte.

Handlingsplan for prosjektet:	
Vår 2020	Arrangere et inspirasjonsmøte for lag og foreninger.
Høst 2020	Kartlegging av ressurspersoner som kan tenke seg å gjøre en innsats med frivillighet knyttet opp mot brukere av kommunale tjenester.
Høst 2020	Kartlegging av ønskede aktiviteter fra brukere av kommunale tjenester
Vår 2021	Koordinere igangsetting av ønskede aktiviteter.
Vår 2021	Samarbeidsmøte med ledere for lag og foreninger. Kartlegge ønsker om ressurser fra foreningene (kursvirksomhet, inspirasjonskvelder, samarbeid med andre kommuner mm). Konkretisere i forhold til de ressursene vi rår over
Høst 2021	Gjennomføre ønskede tiltak fra foreningene

4.3 Videreutvikle kulturparken

Kommunestyret ble høsten 2013 presentert for en overordna plan for bruken av området ved kommunehuset/Svelavatnet. Området langs Svelavatnet ligger svært sentralt plassert og ligger til rette for allsidig bruk og utvikling. Målet er å skape et område som innbyr til rekreasjon, sosiale møteplasser og fysisk utfoldelse. Det innebærer bl.a opparbeiding av gangstier, utplassering av benker, sittegrupper, grillplass og apparater som stimulerer til fysisk aktivitet.

Kommunen har p.d.d utplassert flere treningsapparat og balanseapparat, som blir benyttet av ulike aldersgrupper og treningsgrupper. Tilfeldig forbipasserende (som stopper ved FN-parken/Esso stasjonen) bruker også området til samme formål. Det er tilrettelagt for grillplass ved Misjonshuset og benker er utplassert langs gangstien. Det vil være naturlig at området knyttes tettere sammen med FN-parken. I 2020 vil kommunen sette opp et klatrestativ (modell: Bøygen) i dette området. Det øker muligheten for fysisk aktivitet ytterligere. Videre vil kommunen arbeide for å forlenge gangstien langs Svelavatnet i begge retninger (nord/sør), og i større grad legge til rette for aktiviteter knyttet til bruk av Svelavatnet. Det ligger vel til rette for aktiviteter som padling og bading. Et bygg for oppbevaring av kano/kajaker og sandvolleyballbane er konkrete tiltak som vil bli vurdert.

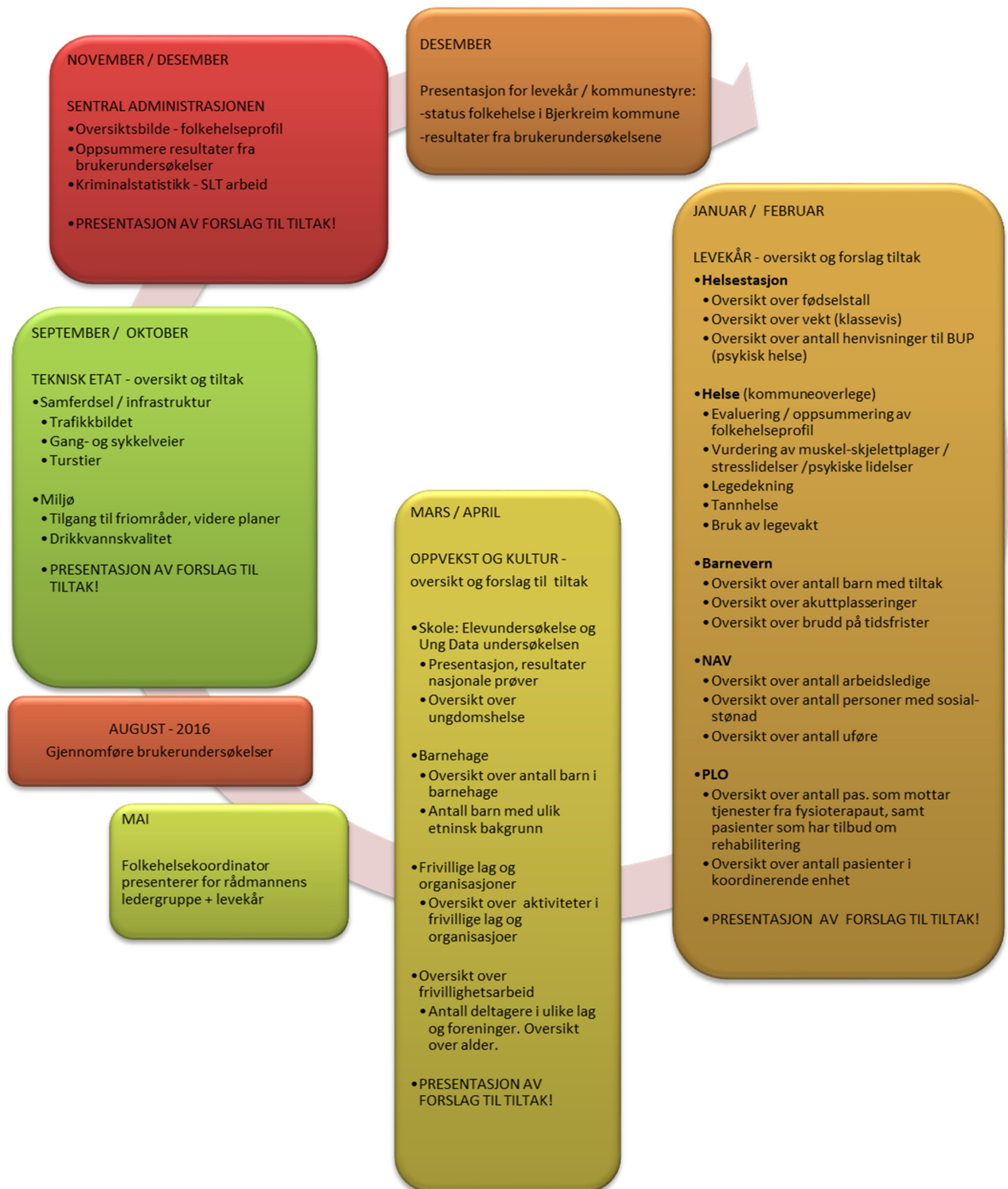
Kulturskolen og kommunehuset er også bygningsmessig plassert i dette området. Det er naturlige å vurdere om deler av dette området skal tilrettelegges for kulturarrangement og andre utearrangement. Da kommunen hadde besøk av kronprinsparet ble området brukt til «samling/folkefest». I den forbindelse viste det seg at området var godt egnet til dette.

5.0 Modell for oversikt over folkehelsen i Bjerkreim kommune

Lov om Folkehelse pålegger kommunene å ha en oversikt over helsetilstanden og mulige påvirkningsfaktorer i kommunen. Oversikten skal inneholde opplysninger fra statlige helse-myndigheter og fra fylkeskommunen. I tillegg skal kommunen ha kunnskap om status på folkehelsen innad i egen kommune. Dette innebærer at en også må ha kunnskap om utviklingstrekk i lokalsamfunnet som kan ha innvirkning på innbyggernes totale helse. Denne kunnskapen skal brukes for å identifisere folkehelseutfordringer som skal legges til grunn i kommunens strategi- og planarbeid. Plan- og bygningsloven er her sentral da denne skal bidra til å sikre bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og for framtidige generasjoner (Lov om folkehelsearbeid § 6).

Lov om Folkehelse (§4), pålegger kommunene å ha en oversikt over folkehelsen i egen kommune. For å danne en oversikt, brukes nasjonale data, regionale data og lokale data fra kommunens oversiktsarbeid.

For å lage en oversikt over folkehelsen lokalt i kommunen, brukes følgende modell:

6.0 Partnerskap for folkehelse

Partnerskap for folkehelse er et spleiselag mellom 26 kommuner, 11 frivillige og 9 regionale aktører. Bjerkreim kommune har deltatt i partnerskapet siden 2010.

Hovedformålet med partnerskapet er å samordne folkehelsearbeidet i fylket og bidra til å oppfylle hovedmålene i den regionale og nasjonale folkehelsepolitikken om å fremme god helse og utjevne sosiale helseforskjeller.

I partnerskapet møtes partnerne til faste samlinger flere ganger i året for å dele erfaringer og for å heve kompetansenivået. De ulike aktørene gir hverandre innspill og veiledning til lokale tiltak og arbeidsmetoder.

Som en del av partnerskapsordningen tildeler Rogaland fylkeskommune et årlig tilskudd til kommuner og frivillige aktører, hvor kommunen og fylkeskommunen går inn med samme beløp. I Bjerkreim brukes det til sammen ca. 200 000 til ulike folkehelse tiltak innad i kommunen. Den kommunale arbeidsgruppen i folkehelse utarbeider årlig en handlingsplan for hvordan midlene skal brukes. Tiltakene evalueres og regnskap og budsjett godkjennes av til Fylkeskommunen. Det utarbeides nye tiltak hvert år på bakgrunn av resultatene fra det løpende oversiktsarbeidet i kommunen. På denne måten tilstreber en å sikre at tiltakene rettes mot de områder hvor behovet er størst. Den årlige handlingsplanen behandles politisk.

Kilder

Bakgrunnsmateriale i denne planen bygger på følgende:

Nasjonale og regionale data (Folkehelseinstituttet, Rogaland Fylkeskommune)

Lokale data (på bakgrunn av oversiktsarbeidet)

Kommunehelsa statistikkbank

Folkehelserapporten

Forskning.no

Statistisk sentralbyrå

Kommunemonitor – Bufdir.

BJERKREIM
K O M M U N E